

Nr 27

Av herr Elmwall m. fl., *angående upprustning av kostallar och mjölkkrum.*

(Lika lydande med motion nr 22 i Första kammaren)

På lantgårdarna föreligger sedan länge behov av upprustning i kostallarna och mjölkkrummen. Upprustningen kan sägas omfatta tre väsentliga uppgifter, nämligen

- 1) att skapa bättre förutsättningar för mjölkproduktionen under gynnsamma hygieniska betingelser,
- 2) att genom förbättrad hygien i kostallarna minska risken för kreatursjukdomar, samt
- 3) att förebygga fortsatt skadegörelse å byggnadsbeståndet på grund av bristfällig ventilation.

Upprustning i kostallarna

Det är sedan länge känt, att bristfällig ventilation vållar stora skador å kostallarnas byggnadskonstruktioner. Ventilationen har till uppgift att bortleda den fuktighet, som djuren avger dels från andningsorganen och dels från huden. Om denna fuktighet inte bortledes, tränger den in i byggnadskonstruktionerna och förorsakar rötskador i träkonstruktioner och förvittringsskador i konstruktioner av murverk. Dessutom blir luften i kostallarna osund, vilket inverkar menligt på djurens hälsotillstånd och således även på mjölkproduktionen.

För att ventilationen skall fungera på ett tillfredsställande sätt, måste byggnadskonstruktionerna vara utförda med viss värmeisolering, så att inte kyla kan tränga in och förorsaka avkylning av konstruktionerna. I annat fall uppstår kondensering, när den fuktiga luften i kostallet kommer i beröring med de avkylda byggnadskonstruktionerna, och då kan ventilationen inte fungera. I en del kostallar erfordras därför förstärkt värmeisolering. Behovet av sådan förstärkning inskränker sig i regel till bjälklaget mellan kostallet och foderskullen samt till fönster och dörrar i ytterväggar och till skadade väggpartier närmast dessa. I vissa fall, särskilt i kalla områden, kan förstärkt värmeisolering erfordras även i större omfattning i ytterväggar.

För ventilationen kan med fördel utnyttjas det s. k. System Modig, uppkallat efter uppfinnaren. Enligt detta system införes den för ventilationen

erforderliga friskluften genom på visst sätt anordnade öppningar i bjälklaget, genom vilka luften till kostallet införes från foderskullen. Den avgående luften bortledes från kostallet genom en ventilationstrumma, som skall räckta upp 1/2 meter över byggnadens taknock. Även fläktventilation kan utnyttjas, vilket dock medför den olägenheten, att ventilationen blir otillräcklig vid avbrott av den elektriska strömmen.

Till upprustningen i kostallarna kan även inräknas rengöring, desinfektion och målning samt utbyte eller upprustning av bristfälliga inredningsdetaljer, som inte förut nämnts.

Upprustning i mjölkrummen

Även i mjölkrummen erfordras i många fall upprustning, både i praktiskt och hygieniskt avseende. En del mjölkrum har för litet utrymme, varigenom arbetena i rummen blir besvärliga och tidsödande. Mjölkrummen måste i sådana fall utökas. Ventilationen är ofta otillräcklig eller obefintlig. Ventilation kan enklast och billigast åstadkommas genom att utnyttja kostallets ventilationssystem och låta detta suga frisk luft igenom mjölkrummet. En förutsättning härför är, att kostallets ventilationssystem alstrar ett mindre vakuum i kostallet, och detta är fallet vid utnyttjandet av System Modig. Även vid fläktventilation i kostallet kan liknande effekt uppnås. För att ventilationen skall fungera fordras i vissa fall förstärkt värmeisolering av liknande slag som i kostallarna. För att temperaturen i mjölkrummen inte skall bli för låg bör elektriska värmeelement installeras, vilka inkopplas i mån av behov. I mjölkrum för större gårdstankar erfordras inte dylikt värmetillskott. Till upprustningen i mjölkrummen hör även rengöring och målning m. m.

Undervisning

För stimulerande av intresset för upprustning erfordras viss undervisning. I sitt år 1960 avgivna betänkande har 1954 års mjölkkommitté framhållit behovet av undervisningsmateriel, dels publikationer och dels en film. Av publikationer finns numera två aktuella läroböcker tillgängliga. Den ena av dessa, utgiven 1957 och reviderad 1962, avhandlar huvudsakligen frågan om mjölkrum för transportflaskor jämte ett mindre antal mjölkrum för gårdstankar. Den andra, utgiven 1961, innehåller exempel på mjölkrum för alla nu förekommande typer av gårdstankar samt ett begränsat antal exempel på mjölkrum för transportflaskor.

I det ovannämnda betänkandet har föreslagits, att en mindre publikation rörande mjölkrummen skall utarbetas. Detta skulle kunna åstadkommas genom lämpliga utdrag ur de ovannämnda böckerna. En dylik publikation i mindre format, innehållande exempel på mjölkrum för såväl gårdstankar som transportflaskor upp till en kapacitet av exempelvis 350 liter mjölk

per dag, skulle kunna utarbetas till lågt pris och distribueras i en stor upplaga. Den skulle kunna användas både för självstudier och för sådan undervisning, där en större kurs inte kan medhinnas. Materialet avseende större mjölkkrum skulle också kunna sammanföras i en publikation, som tillsammans med den mindre skulle kunna användas dels för mera omfattande undervisning och dels av de fackmän och yrkesmän, som lantbrukarna behöver anlita för planeringen och det praktiska utförandet av upprustningen.

En film, exempelvis en 16 mm ljudfilm, kan också framställas av tillgängligt material.

Men även om undervisningsmateriel ställes till förfogande och undervisning kommer till stånd, är det inte säkert, att upprustning kommer att ske inom rimlig tid och på det sätt, att ett fullgott resultat uppnås.

För närvarande utgår statligt stöd för upprustning av kostallar och mjölkkrum enligt rationaliseringskungörelsen i form av lånegarantier och bidrag. Den upprustning, som vi ovan förordat, kräver emellertid en förstärkning och omläggning av stödet. Bidragsgivningen synes böra bli mera generös för detta område, och en särskild långivning på förmånliga villkor synes böra övervägas. Med den svaga räntabilitet, som mjölkproduktionen har, måste ett sådant stöd anses erforderligt, om en önskvärd upprustning skall kunna komma till stånd. Som villkor för ett sådant särskilt stöd bör då uppställas sådana regler, att ett fullgott tekniskt och praktiskt utförande av upprustningen kan säkerställas. Som en målsättning bör kunna gälla, att upprustningen skall genomföras under en 20-årsperiod.

Statsbidraget kan förslagsvis utgå dels i form av ett fast bidrag, dels i form av ett efter mjölkleveransen varierande bidrag. Enligt 1961 års statistik uppgick antalet mjölkproducenter, som levererade mjölk till mejerierna, till något över 192 000. Då det kan förutsättas, att de mindre jordbruken ytterligare kommer att minska i antal, torde man kunna räkna med att upprustningen under en 20-årsperiod kan behöva omfatta cirka 150 000 jordbruksenheter. Statsbidragen bör vara värdebeständiga under hela upprustningsperioden.

Man får räkna med att ett mindre antal kostallar är så bristfälliga, att en upprustning inte lönar sig. På dylika gårdar skulle kunna utföras fortsatta försök med lösdriftsystemet, vilket ännu inte torde ha erhållit sin definitiva utformning.

Kostnadsbesparing genom upprustningen

Genom upprustningen kan uppnås en avsevärd besparing, bland annat genom inrättande av maskinrum i anslutning till mjölkkrummen. Ett dylikt rum utföres helt slutet inåt och med dörr i yttervägg. På så sätt erhålles ett torrt rum, som utgör ett idealiskt utrymme för installation av elektriska maskinerier och apparater. Ett dylikt rum bör finnas på varje gård, där maskinmjölkning förekommer. I maskinrummet installeras elektrisk vat-

tenvärmare för uppvärmning av diskvatten, mjölkningsmaskineri samt eventuellt hydroforanläggning, om så lämpar sig. Genom placering av dessa utrustningar i maskinrummet i stället för i mjölkrummet uppnås en avsevärd förbättring av hygien i mjölkrummet. Rostiga maskinerier och apparater behöver inte förekomma i mjölkrummet. Oljelukt, som uppkommer genom att mindre kvantiteter olja spilles vid utbyte av olja i mjölkningsmaskineriets vakuumpump, undviks. Detsamma gäller stänk av smörjolja eller smörjfett, som i finfördelat tillstånd kastas ut från mjölkningsmaskineriet och kan förorena mjölkkärl och andra föremål, om maskineriet är placerat i mjölkrummet.

Kostnadsbesparingen vid användning av maskinrum beror främst därpå, att de utrustningar, som installeras i dylika torra rum, får väsentligt större livslängd än om de installeras i mjölkrummen.

Erfarenheten har visat, att vattenvärmare som för 30 år sedan installerades i maskinrum fortfarande är i fullt brukbart skick och kan beräknas kunna användas ytterligare minst 5 år, således sammanlagt 35 år. Detta är dubbelt så lång tid som kan beräknas för vattenvärmare i mjölkrum, även om dessa framdeles blir bättre ventilerade än hittills. Detta skulle innebära, att under en 35-årsperiod skulle erfordras två uppsättningar vattenvärmare, om dessa placeras i mjölkrum, men endast en uppsättning, om de placeras i maskinrum. Inom landet finns ca 150 000 gårdar som utnyttjar maskinmjölkning och behöver vattenvärmare. En dylik kostar i medeltal för större och mindre gårdar ungefär 450 kronor uppmonterad. Ett väsentligt kapital kan sålunda inbesparas, om vattenvärmarna monteras i maskinrum.

Elektriska motorer håller mycket längre i torra maskinrum än i mjölkrum, vissa elektriska ledningar blir kortare och håller längre tid. Dessa båda faktorer tillsammans ger ytterligare besparingar.

En stor fördel med maskinrummet är, att den elektriska centralen för kostallet och mjölkrummet kan monteras i maskinrummet. En billig central kan användas, som inte kostar mer än hälften så mycket som de hittills allmänt använda utomhuscentralerna. I det torra maskinrummet kan den billiga centralen monteras utan skyddsskåp.

Kostnaden för maskinrummen blir förhållandevis liten. Någon ökning av den totala golvytan för mjölkruksanläggningen erfordras i regel inte. Detta beror därpå att de utrustningar, som installeras i maskinrummen, kräver samma utrymme om de installeras i mjölkrummen, vilkas storlek i så fall måste ökas. Det enda som tillkommer är kostnaden för en mellanvägg, som skiljer maskinrummet från mjölkrummet, samt en dörr i maskinrummets yttervägg. Denna kostnad kan anses mer än väl kompenserad av den förbättring av hygien i mjölkrummet, som vinnes genom användning av maskinrum.

Det är önskvärt att lantbrukarna i samband med upprustningen låter ut-

byta nuvarande glödlampsbelysningar i kostallar mot lysrör. Enligt en verkställd utredning skulle härigenom uppnås en betydande årlig besparing.

Framför allt skulle upprustningen medföra besparingar genom den minskade skadegörelse å byggnaderna, som bleve följden av förbättrad ventilation. Enligt i olika sammanhang publicerade uppgifter uppgår värdet av lantgårdarnas ekonomibyggnader till ca 10 miljarder kronor. Kostallarna, som skulle bli föremål för upprustning, representerar en väsentlig part av detta kapital.

En upprustning av kostallar och mjölkkrum såsom den ovan skisserats skulle medföra betydande årliga kostnadsbesparingar. Det är alltså frågan om en lönande investering till fördel för såväl producenterna som konsumenterna. Med hänsyn till den svaga räntabilitet, som kännetecknar mjölkhanteringen, är det såsom framhållits nödvändigt, att upprustningen stimuleras genom statsbidrag.

Upprustningens praktiska utförande

Största delen av de arbeten, som erfordras för upprustningen, utgöres av byggnadsarbeten av skilda slag. Ledningen av den lokala verksamheten skulle därför kunna anförtros lantbruksnämnderna, som har tillgång till byggnadskonsulenter.

Om upprustningen skulle komma att beröra 150 000 gårdar, som förut antagits, så skulle det bli 7 500 gårdar årligen under en upprustningsperiod av 20 år, motsvarande i medeltal ca 300 gårdar per län. Ett så stort antal förslag till upprustning skulle byggnadskonsulenterna inte hinna med att utarbeta, särskilt som besök måste göras på varje gård. Men det finns en annan möjlighet att erhålla hjälp med planering av upprustningen, nämligen genom att anlita de byggmästare, som är verksamma på landsbygden. Härtill skulle emellertid fordras, att särskilda informationskurser anordnas för dessa yrkesmän. I dessa kurser borde även de elektriska installatörerna delta, eftersom upprustningen även skulle komma att omfatta elektriska installationsarbeten i viss omfattning.

Kurserna skulle kunna anordnas som 1-dagskurser. En kurs i varje län torde vara tillräckligt, undantagandes i de nordliga länen, där på grund av långa avstånd kurser på två eller eventuellt flera platser i varje län kan erfordras. Vid dessa kurser skulle som föredragshållare medverka dels lantbruksnämndernas byggnadskonsulenter och dels experter från lantbruksstyrelsen, vilket ämbetsverk bör organisera och leda upprustningen. Alternativt bör det också vara möjligt att i viss utsträckning tillgodose informationsbehovet genom hushållningssällskapens kursverksamhet.

Sedan dessa kurser anordnats och kursdeltagarna i samband därmed erhållit erforderliga instruktioner, skulle byggmästarna kunna besöka inom sina respektive arbetsområden belägna gårdar och i samråd med gårdarnas brukare utarbeta förslag till upprustning. Dessa förslag skulle sedan över-

sändas till lantbruksnämnderna, vilka efter granskning och eventuell korrigering skulle godkänna desamma. Vederbörande mjölkproducenter skulle då vara berättigade att låta utföra upprustningen och erhålla det fastställda statsbidraget, sedan upprustningen blivit av lantbruksnämnd avsynad och godkänd.

För sitt arbete med planering av upprustningen bör byggmästarna erhålla viss ersättning för varje av lantbruksnämnd godkänt upprustningsförslag.

För medverkan vid de förordade informationskurserna liksom för kontakt med lantbruksnämnderna i syfte att åstadkomma en enhetlig upprustning i hela landet erfordras en central institution. Lantbruksstyrelsen synes vara den lämpligaste instansen att handlägga dessa uppgifter.

Med anledning av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag angående upplysningsverksamhet och särskilt stöd till främjande av en upprustning av kostallar och mjölkkrum i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 15 januari 1963

Emil Elmwall

David Gomér

Harry Wahrendorff

Arne Persson
i Heden
